

EKONOMICKÉ NÁSTROJE V OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY – STRUČNÝ PŘEHLED A TROCHA BILANCOVÁNÍ

PAVEL PEŠOUT

Ing. PAVEL PEŠOUT

Zástupce ředitele AOPK ČR.

Řídí sekci ochrany přírody, která koordinuje činnosti v obecné, územní a druhové ochraně přírody a krajiny vč. realizace praktické péče o zvláště chráněná území ve správě AOPK ČR a realizace záchranných programů ohrožených druhů v ČR, sledování a dokumentaci stavu druhů a biotopů na území celé ČR, řídí metodickou, posudkovou a soudně-znaleckou činnost AOPK ČR v oblasti ochrany přírody a krajiny.

Současná soustava ekonomických nástrojů v ochraně přírody a krajiny se v České republice utváří od r. 1990 a její vývoj dále pokračuje. V nástrojovém mixu se vedle tržních ekonomických nástrojů uplatňují četné finanční nástroje. Bylo by mimo možnosti tohoto příspěvku uvést jejich úplný výčet. Cílem článku je stručně uvést státem nastavované ekonomické nástroje, které krajinu a biodiverzitu ovlivňují významnějším způsobem a pokusit se okomentovat jejich využívání, efektivitu a případně jejich budoucnost (nejsou tedy zmíněny nástroje vytvářené samosprávami či nevládním sektorem). Záměrně byly ponechány stranou finanční ekonomické nástroje negativní stimulace (např. sankce, poplatky, zabavování jedinců zvláště chráněných druhů apod.). V případě některých nástrojů Česká republika vyniká v rámci Evropské unie, např. v nastavení proplácení újmy za ztížení hospodaření v důsledku omezení z důvodu ochrany přírody, v jiných naopak zaostáváme a je třeba dosáhnout jejich doplnění či změn, v některých případech (např. u Společné zemědělské politiky) i zásadních.

TRŽNÍ EKONOMICKÉ NÁSTROJE MAJÍ ZATÍM JEN OMEZENÝ VÝZNAM

Základní vlastností tržních ekonomických nástrojů je jejich celoplošná působnost. Usměrnují rozhodování a běžné chování právnických i fyzických osob. Pro ochranu přírody a krajiny mají však v České republice stále jen okrajový význam, případně je jejich využití omezeno dalšími okolnostmi. Nejdůležitějším tržním ekonomickým nástrojem jsou jistě daně. V anglosaských zemích, kde je tradičně vysoká daň z nemovitostí a daň dědická, jsou daňové úlevy spojené s ochranou přírodního a kulturního

dědictví pro vlastníky pozemků velmi motivující. Díky tomu je zde rozvinutá soukromoprávní ochrana přírody a krajiny, často je tak řešen i přístup veřejnosti na soukromé pozemky atp. (Pešout /ed./ 1998). V České republice však patří tyto daně k nejnižším v Evropě. Chráněná území a pozemky s přírodními podmínkami vylučujícími jakékoliv ekonomické využití jsou u nás sice osvobozeny od daně z nemovitostí a v posledních letech se právě osvobození tzv. neplodných pozemků (různých remízů, mokřadů, kamenných snosů apod.) začalo více diskutovat (zejména v souvislosti se zpřísněním podmínek pro posuzování ekonomické ne/využitelnosti pozemků ze strany ministerstva financí), přesto tato daňová úleva stále nemá na rozhodování vlastníka či hospodáře významnější vliv. Lze však očekávat nárůst významu tohoto nástroje, mj. v souvislosti s rychlým růstem ceny nemovitostí. Dalším daňovým nástrojem je možnost snížení základu daně z příjmů v případě podpory aktivit v oblasti ochrany přírody a krajiny. I když objem darů právnických a fyzických osob trvale narůstá, nedosáhne pravděpodobně v dohledné době takového významu jako v některých jiných zemích (Itálie, Slovensko, Maďarsko ad.) se zavedenými daňovými assignacemi, tj. s možností přímo určit využití části (zpravidla 1–3 %) daně z příjmů.

Dalším důležitým tržním ekonomickým nástrojem by mohla být povinnost finančního zajištění preventivních nebo nápravných opatření uložených provozovatelům, kteří mohou způsobit ekologickou újmu (měřitelnou nepříznivou změnu mj. u chráněných druhů volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin, nebo na přírodních stanovištích), kterou zavedl zákon o předcházení ekologické újmy z r. 2008. Bohužel,

Rok	v mil. Kč
2005	1,1
2006	6,4
2007	7,5
2008	8,4
2009	24,3
2010	0
2011	7,5
2012	3,0
2013	6,3
2014	23,4
2015	32,2
2016	38,5
2017	23,1
2018	4,9
2019	10,2
2020	2,1
2021	6,1
Celkem	202

Tab. 1: Z příjmů SFŽP (kromě poplatků za znečišťování a zábory půdy jde také o podíl z vybraných pokut za poškozování životního prostředí apod.) podporuje realizaci nejrůznějších opatření v oblasti péče o přírodu a krajinu. I když zacílení některých výzev je diskutabilní z hlediska naplňování priorit v oblasti ochrany biodiverzity a krajiny (např. v případě výzev na výsadbu stromů pro roky 2021–2023 v celkové výši 350 mil. Kč), jiné jsou pro ochranu přírody nezbytné a prioritní – např. podpora výkupu pozemků ve zvláště chráněných územích (na r. 2021–2023 s alokací 95,5 mil. Kč) /Pešout 2008/. V tabulce je obsažen přehled podpor výkupů reaktivovaných AOPK ČR. Zdroj: AOPK ČR

transpozice evropské legislativy se v této oblasti ne zcela zdařila a zákon se téměř neaplikuje. Při nejbližší příležitosti, např. v souvislosti s připravovanou novelou zákona o ochraně přírody a krajiny (ZOPK) v oblasti druhové ochrany, by si zasloužil novou i zákon o ekologické újmě. Snad se pak environmentální pojištění alespoň pro případ preventivních a nápravných opatření v oblasti chráněných druhů organismů a přírodních stanovišť podaří účinně zavést.

JAK DÁLE S POPLATKY A REALIZACÍ NÁHRADNÍCH OPATŘENÍ?

Mezi důležité ekonomické nástroje patří (některé) poplatky za poškozování životního prostředí, jejichž příjemcem je zčásti Státní fond životního prostředí, který je následně vrací v podobě podpory mj. různých

opatření ke zlepšení přírody a krajiny, na výkupy zvláště chráněných území apod. (viz tab. č. 1). Mezi významné poplatky z hlediska ochrany přírody a krajiny patří odvody za dočasné či trvalé vynětí půdy ze zemědělského půdního fondu a poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa a za vypouštění odpadních vod. Byť odvody za vynětí půdy ze zemědělského půdního fondu již obsahují progresi odrážející význam konkrétního území pro přírodu a krajinu, přesto by do budoucna bylo třeba více zohlednit plnění ekosystémových funkcí. Ve spolupráci AOPK ČR a akademických pracovišť (zjm. Czech Globe, COŽP UK, Biologické centrum AV ČR) je aktuálně vytvářena metodika hodnocení jednotlivých typů přínosů s termínem dokončení v r. 2026. Tato komplexní metodika hodnocení ekosystémových služeb spolu s dostupnými analytickými podklady (např. aktualizovanou konsolidovanou vrstvou ekosystémů) může být pro zkvalitnění nastavení odvodů za zábor zemědělské půdy či lesa vhodnou pomůckou.

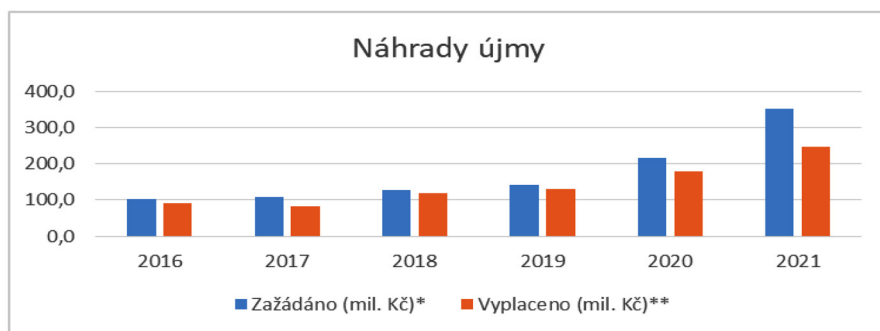
Poplatek, který by v případě doplnění chybějící legislativy patřil mezi nejčastěji využívané, je odvod za kácení dřevin. Již od r. 1992 máme v ZOPK uvedenu možnost uložit namísto provedení náhradní výsadby odvod do rozpočtu obce tomu, kdo pokácí dřeviny z důvodu výstavby. Výši odvodů, podmínky pro jejich ukládání i případné prominutí má stanovit zvláštní zákon. Ten však stále neexistuje. Přitom obce o možnost odvodů stojí, protože pozemků pro realizaci náhradní výsadby je nedostatek

a obce by raději využily finanční prostředky získané z odvodů na péči o stávající veřejnou zeleň. Snad se v dohledné době začne na příslušné legislativě pracovat. Jako podklad pro stanovení výše odvodů bude možné využít zavedenou a průběžně aktualizovanou metodiku oceňování dřevin rostoucích mimo les AOPK ČR.

Dalším finančním nástrojem, diskutovaným zejména v poslední době v souvislosti s nárůstem počtu návštěvníků, jsou poplatky za vstup či vjezd do zvláště chráněných území. V současnosti se poplatky nevybírají s výjimkou vstupného na návštěvnické okruhy vybavené infrastrukturou, bez které by daná část chráněného území zpravidla nebyla dostupná. Vstupné vybírané státem, municipalitami i soukromými subjekty je např. ve zpřístupněných jeskyních, v NPR Rejvíz, Soos, Adršpašskoteplických skalách atd. Provozovatel návštěvnického okruhu ze vstupného hradí náklady na údržbu návštěvnické infrastruktury, úklid odpadků a další opatření k tlumení negativních dopadů. Zavedení faktického poplatku za vstup do zvláště chráněných území v podmínkách České republiky není podle mého názoru vhodné. Asi by bylo možno uvažovat o poplatku za vstup jen do nejcennějších částí a klidových zón národních parků. Naproti tomu poplatek za vjezd do národních parků, kdysi již zavedený, by bylo účelné (po potřebném doplnění legislativy) znovu zavést a výnos z něj využít mj. pro údržbu komunikací a podporu místních obcí.

Obr. 1: Hnědouhelný velkolom ČSA, kde na návrh státní ochrany přírody byly pozastaveny technické rekultivace a probíhají intenzivní jednání o ponechání významné části území o ploše několika kilometrů čtverečních pro ekologickou obnovu. Foto Pavel Pešout

Graf 1: V posledních letech rychle narůstá počet žádostí o náhradu újmy i požadovaná výše náhrad. Je pravděpodobné, že brzy dosáhne objemu, který byl předpokládán v r. 2004, kdy byl institut náhrady újmy do ZOPK zaveden. Tehdejší předpoklad činil 500–700 mil. Kč/rok. V grafu je ilustrován vývoj objemu prostředků na příkladu AOPK ČR, která nyní ročně administruje kolem 300–400 žádostí. Zdroj: AOPK ČR

Efektivními administrativně právními nástroji je ukládání realizace náhradních opatření. Nejčastěji jde samozřejmě o již zmíněné uložení náhradní výsadby při povolování kácení dřevin. Dalším příkladem jsou kompenzační opatření ukládaná s cílem zajištění soudržnosti soustavy Natura 2000 v případě realizace koncepce či záměru s prokázaným negativním vlivem na předmět ochrany či celistvost evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti. Samostatnou skupinou administrativně právních nástrojů (již nad rámec tohoto článku) jsou nápravná opatření ukládaná v případě zničení či poškození cenné lokality. Zmínit je třeba také povinnost vytváření rezerv pro sanace a rekultivace a vypořádání důlních škod dle zákona o ochraně a využití nerostného bohatství. Byť základní myšlenka – vytvoření rezerv pro rekultivaci území postiženého těžbou, je správná, nemalé finanční prostředky v rezervách a zájem o realizaci prací, přispívaly často k odmítání ekologicky i ekonomicky výhodného ponechávání podstatnějších částí území přirozenému vývoji. S poznáním významu posttěžebních prostor pro biodiverzitu však dochází v posledních letech k pozitivnímu vývoji i v této oblasti (Pešout a kol. 2021) a v budoucnu lze očekávat mnohem významnější uplatňování postupů ekologické obnovy těchto území.

ROZVOJ PROPLÁCENÍ NÁHRAD ZA ÚJMY A ŠKODY

Stále více na významu nabývá institut náhrady újmy (viz graf č. 1), který byl do zákona o ochraně přírody a krajiny (ZOPK) začleněn v roce 2004 (k další změně této zákonné úpravy došlo novelou ZOPK

z r. 2009). Újmu za ztížení hospodaření zemědělského, lesnického a rybníčního hospodaření poskytuje AOPK ČR, na území národních parků jejich správy (vč. CHKO Šumava a CHKO Labské pískovce). Náhrada se poskytuje formou finanční platby vlastníkovu nebo nájemci (pachtýři) a to pouze na zemědělské půdě, lesních pozemcích a rybnících s chovem ryb nebo vodní drůbeže. Újma vzniká v důsledku omezení v zájmu ochrany přírody, které vyplývá z části třetí až páté ZOPK, včetně prováděcích právních předpisů, nebo z rozhodnutí vydaného na jejich základě (územní ochrana, Natura 2000, druhová ochrana), opatření v plánech systémů ekologické stability krajiny, anebo z rozhodnutí, závazného stanoviska nebo souhlasu vydaného podle ZOPK. Zároveň nesmí jít o omezení vyplývající i z jiného právního předpisu, ani o omezení, které je součástí uložených nápravných či kompenzačních opatření. Podrobnosti pro vyplácení újmy

vč. stanovení její výše stanovují dvě prováděcí vyhlášky z r. 2005, resp. 2006. Více jak patnáct let administrace újmy přineslo množství zkušeností, výkladů a také judikátů (jen AOPK ČR čelila více jak sto žalobám v této agendě), které praxi upřesnily (Pešout a kol. 2014). V současnosti tak mohly být identifikovány hlavní nedostatky tohoto jinak velmi efektivního nástroje v komunikaci s vlastníky a hospodáři selektivně zatíženými omezeními z důvodu ochrany přírody. Kromě aktualizace některých sazeb je třeba doplnit nové, např. za omezení hospodaření na orné půdě nebo za omezení pastvy v oblastech s opakovaným výskytem vlka (resp. úhradu zvýšených nákladů spojených s údržbou zabezpečení pastvin a organizací pastvy). Dále je nutno omezit prostor pro spekulativní žádosti o újmu a odstranit zbytečnou administrativu (zejm. množství povinných příloh). Proto již řadu měsíců probíhá spolupráce dvou meziresortních pracovních skupin MŽP a MZe se zástupci hospodařících subjektů s cílem přípravy novelizace obou vyhlášek dokončit v průběhu letošního roku.

Stát neproplácí jen újmu za ztížení hospodaření, ale od r. 2000 také přímé škody způsobené vybranými zvláště chráněnými druhy živočichů (viz tabulka č. 2). Konkrétně je předmětem náhrady škoda způsobená na běžně chovaných domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech a včelařském zařízení, nesklizených plodinách, trvalých porostech, uzavřených objektech nebo movitých věcech v uzavřených objektech a také na životě nebo zdraví fyzické osoby. Také v tomto případě je již projednávána

Obr. 2: Na nárůstu objemu vyplacených náhrad újmy za ztížení hospodaření v důsledku omezení z důvodu ochrany přírody se v posledních letech výrazně podílí zpracování kalamit a ponechávání dřevní hmoty a náklady na její nechemickou asanaci. Na snímku ponechaná odkorněná dřevní hmota. Foto Pavel Pešout

Rok	vydra	vlk	bobr	los	medvěd	rys	kormorán
2014	10 344	99	13 755	214	9	88	4 868
2015	15 163	102	7 707	6	4	143	491
2016	13 643	293	6 197	0	0	119	0
2017	16 717	788	6 096	91	0	184	0
2018	22 793	1 530	4 985	0	164	129	0
2019	21 719	5 612	2 874	0	600	304	37 212
2020	23 803	6 196	5 485	0	33	213	73 612

Tab. 2: Přehled vyplacených náhrad škod v ČR za jednotlivé druhy zvířat v letech 2014-2020 (tis. Kč). Zdroj: AOPK ČR.

novelizace zákona i jeho prováděcí vyhlášky s cílem rozšířit druhy, za které je škoda vyplácena (konkrétně o ještřába lesního) a okruh způsobených škod (např. doplnění chybějících druhů chovaných domácích zvířat, nákladů na veterinární ošetření, na kafilerii atd.).

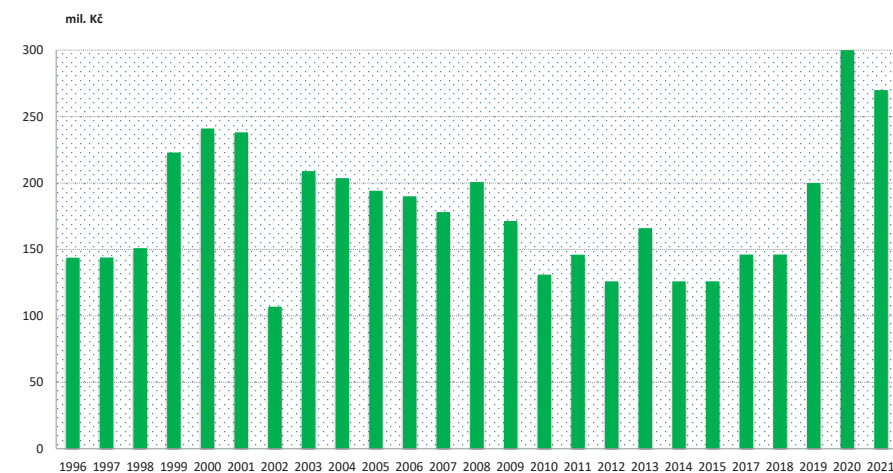
Do této skupiny nástrojů patří ještě náhrada škody způsobená realizací opatření ke zlepšení přírodního prostředí. Vlastník je povinen strpět realizaci opatření (pokud jej nezajišťuje sám) a za případnou škodu mu náleží náhrada od orgánu ochrany přírody, který opatření provádí (§68, odst. 4 ZOPK). I když je zatím tato náhrada uplatňována jen ojediněle a lze očekávat zachování tohoto stavu i v budoucnu, je správné, že je v ZOPK obsažena. Přispívá k rovnoprávnějšímu postavení orgánů ochrany přírody a vlastníků.

TŘICET LET NÁRODNÍCH PROGRAMŮ

Již v r. 1992 byly schváleny první kraji-

notvorné programy. Nejoblíbenější z nich pro příjemce podpory je Program péče o přírodu, který funguje nepřetržitě od roku 1996 (viz graf č. 2). K významné proměně krajinotvorných programů došlo v souvislosti s možností hradit opatření investičního a obnovního charakteru z prostředků Evropské unie (Dobrovský a kol. 2009). I přes významný pokles rozpočtu národních krajinotvorných programů po r. 2007 zůstaly až dosud zachovány prakticky v celé škále svého zaměření, zejména z důvodu potřeby podpory realizace malých akcí s náklady v řádu desítek až stovek tisíc Kč, z důvodu potřeby flexibilního přístupu k péči o přírodně cenné lokality a k zajištění finančních prostředků pro orgány ochrany přírody pro naplňování povinností vyplývajících ze zákona o ochraně přírody a krajiny (viz graf č. 3). A tak by tomu mělo být i do budoucna.

Spíše doplňkový charakter má program Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny.

Graf 2: Alokace finančních prostředků v programu péče o přírodu a krajinu v jednotlivých letech od r. 1996. Zdroj: AOPK ČR.

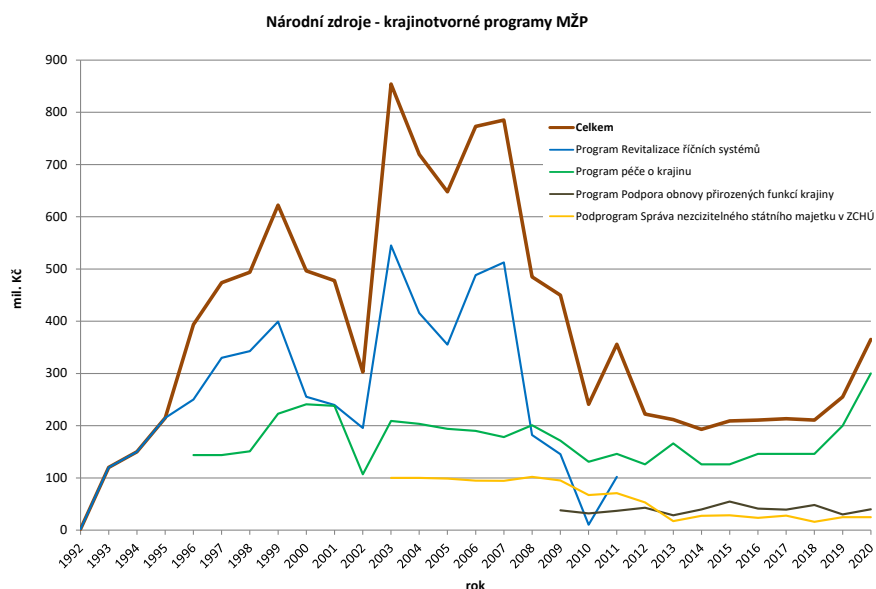
Ročně je v něm alokováno několik desítek milionů korun a je z něj hrazeno zejména zajištění opatření k podpoře předmětů ochrany chráněných území, příprava a realizace záchranných programů a programů péče o zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů a pořizování podkladových materiálů a studií. Realizace adaptačních opatření pro zmírnění dopadů klimatické změny na ekosystémy je podporována v malé míře, komplementárně k Operačnímu programu Životní prostředí (OPŽP). V příštích třech (vč. letošního roku) letech však nabyde program na významu, protože bude s jeho využitím administrována část Národního plánu obnovy, konkrétně 1,23 mld. Kč určených právě na drobná obnovní opatření v krajině (obnova a vytváření mokřadů, zelené infrastruktury, obnova přírodních biotopů atd.).

Pokud se týče objemu alokovaných prostředků, pak řádově významnější část Národního plánu obnovy určená pro opatření v krajině bude distribuována prostřednictvím MZe, a to zejména na realizaci pozemkových úprav, opatření na zvýšení odolnosti lesů na klimatickou změnu, opatření pro zadržování vody a další adaptační patření. Bude samozřejmě záležet na tom, jak budou nastaveny podrobné podmínky pro výběr podporovaných opatření, a zda jimi budou naplněny cíle podpory a podaří se vyloučit škodlivé dotace.

FINANČNÍ PŘÍSPĚVKY OD ORGÁNŮ OCHRANY PŘÍRODY

Z veřejných rozpočtů (státního, krajských a v menší míře i rozpočtů obcí s rozšířenou působností) jsou poskytovány finanční příspěvky (podle § 69 ZOPK) vlastníkům a nájemcům (pachtýřům) na základě smluv o realizaci opatření ke zlepšení přírodního prostředí (uzavíraných podle § 68 ZOPK). Jde převážně o příspěvky na péči o zvláště chráněná území, památné stromy, skladebné prvky ÚSES či registrované významné krajinné prvky.

Před více jak deseti lety začala AOPK ČR uzavírat veřejnoprávní smlouvy upravující způsob hospodaření na pozemcích v chráněných územích (Pešout 2021), počet těchto smluv již přesáhl 2 300. Postupně začaly veřejnoprávní smlouvy s vlastníky či pachtýři uzavírat i další orgány ochrany přírody a dnes jde o běžně užívaný instrument. AOPK ČR má v současnosti snahu významně rozvíjet zejména dlouhodobé

Graf 3: Vývoj finanční alokace v národních rozpočtových programech ukazuje pokles po roce 2007 způsobený přesunem podpory projektů investičního a obnovního charakteru zejména do OPŽP.
Zdroj: AOPK ČR

dohody, obsahující kromě nastavení způsobu hospodaření a popisu opatření ke zlepšení i úpravu v oblasti újmy. Takové komplexní dohody přinášejí úsporu administrativy na straně orgánu ochrany přírody i vlastníka. Tyto dohody AOPK ČR vnímá jako zásadní pro nastavení transparentního vztahu a pro dobrou spolupráci s vlastníky a hospodáři, nezbytnou pro zajištění účinné ochrany přírody.

DOTACE Z UNIJNÍCH PROGRAMŮ A NÁRODNÍCH OPERAČNÍCH PROGRAMŮ

Péče o přírodu a krajinu je v České republi-

ce významně podporována z programů EU. V čím dál větší míře se v České republice v oblasti péče o biodiverzitu rozvíjí čerpání s unijních programů (př. LIFE, Horizon Europe ad.), i když stále nedosahuje úrovně jako v některých jiných členských zemích. Na biodiverzitu jsou opakovaně zacíleny také fondy EHP a Norska, u nichž by si však zasloužila zlepšení (zejména zrychlení) administrace podpory na straně našeho státu. Celá řada projektů zaměřená na ochranu druhů, konektivitu krajiny a výměnu zkušeností v oblasti ochrany přírody a osvětu veřejnosti je úspěšná v čerpání z programů přeshraniční, nadnárodní

a mezinárodní spolupráce. Limitujícím faktorem pro větší zájem žadatelů pro čerpání prostředků z většiny těchto zdrojů je zajištění kofinancování. Některé kraje poskytují kofinancování ze svých rozpočtů. Pozitivním krokem bylo umožnění kofinancování z krajinnotvorných programů MŽP. V současnosti je např. z Programu péče o krajinu kofinancováno hned několik projektů LIFE v souhrnné částce převyšující 25 mil. Kč (údaj za r. 2021). Do budoucna by bylo vhodné nastavit dlouhodobě stabilní motivační systém podpory kofinancování evropských projektů, např. v rámci Národního programu Životní prostředí SFŽP. Nejdůležitějším operačním programem pro podporu opatření zlepšujících stav přírody a krajiny je bezesporu Operační program Životní prostředí (OPŽP). V období 2014–2020 bylo v prioritní ose zaměřené na ochranu a péči o přírodu a krajinu alokováno 9,1 mld. Kč. S podporou z OPŽP se podařilo zrealizovat množství revitalizací vodních toků, obnovy mokřadů, přírodních biotopů, projektů rekonstrukcí veřejné zeleně, založení krajinných prvků atd. (Limrová 2020). Bohužel pro období 2021–2027 je na tato opatření v rámci OPŽP alokována nižší částka – 8,4 mld. Kč. Přitom je zjevné, že na naplňování plnění strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti 2030 v ČR (Pešout 2020) budou třeba značné finanční prostředky, půjde např. na podporu projektů zlepšování morfologického stavu vodních toků a jejich zprůchodňování pro vodní organismy (Vogl 2019), projektů zvyšování druhové a prostorové skladby lesních porostů apod. Významnou pozitivní změnu pro žadatele by mělo přinést ulehčení při přípravě, realizaci a vyúčtování projektů zavedením tzv. zjednodušených metod vykazování pro projekty do hodnoty 200 tis. Eur. Administrací je pověřena AOPK ČR a celkem by mělo být touto formou rozděleno v programovém období 2021–2027 3,5 mld. Kč. Prostředky budou využity na podporu realizace nejběžnějších typů opatření, např. vytváření a obnovu tůň, výstavbu a komplexní rekonstrukci malých vodních nádrží, obnovu rašeliníšť, revitalizaci či řízenou renaturaci vodních toků a niv, péči o travinné ekosystémy, vřesoviště a rákosiny, realizaci vegetačních prvků v krajině a sídlech, vč. skladebných prvků ÚSES, opatření v lesních ekosystémech, podporu ohrožených druhů, likvidaci invazních

Obr. 3: Přírodovědně cenné sekundární trávníky by nebylo možné udržovat bez národních krajinnotvorných programů, zejména Programu péče o krajinu. Obnovní projekty jsou realizovány díky podpoře z OPŽP. Na snímku z r. 2018 NPP Dunajovické kopce kde AOPK ČR realizuje obnovní management. Foto Pavel Pešout

Obr. 4: Příkladem velkého revitalizačního projektu je nahrazení zatrubnění řeky Bíliny, v tzv. Ervénickém koridoru přírodě blízkým tokem s odhadovanými náklady 120–150 mil. Kč, připravované státním podnikem Povodí Ohře. Foto Pavel Pešout

druhů atd. Díky zjednodušení administrace se předpokládá navýšení zájmu o čerpání finančních prostředků na menší projekty. Z výše uvedených důvodů by proto bylo žádoucí uvažovat o dodatečném posílení celkové alokace OPŽP, specifických cílů zaměřených na adaptaci krajiny na změnu klimatu a péči o přírodní stanoviště a druhy.

Nejvýznamnější plošný vliv na krajinu a biodiverzitu má samozřejmě nastavení subvencí v gesci MZe v čele s Programem rozvoje venkova (PRV). Dobíhající PRV (2014–2020, prodloužený do r. 2022) disponuje alokací celkem 117 mld. Kč. Obsahuje mj. soubor agroenvironmentálněklimatických opatření zaměřených na využívání zemědělské půdy s cílem ochrany a zlepšení životního prostředí a krajiny, zachování obhospodařovaných území vysoké přírodní

hodnoty, přírodních zdrojů, biologické rozmanitosti a krajiny a ošetřování cenných travních porostů, zatravňování orné půdy, realizaci biopásů k podpoře biodiverzity a ochranu hnízdišť ptáků v zemědělské krajině. Dále jsou podporovány lesnickoenvironmentální a klimatické služby a ochrana lesů a vyplácena podpora v území Natura 2000 a podle rámcové směrnice o vodách. Nastavení zemědělských podpor nebylo dosud z pohledu péče o krajinu a biodiverzitu uspokojivé. Konzervovalo velkovýrobní hospodaření na rozsáhlých scelených dílech půdních bloků (dokonce i těch erozně ohrožených), vedlo k plošnému poškozování ekotonů a nelesní zeleně a k prudkému poklesu diverzity i počtu hmyzu, polních ptáků a dalších organismů na zemědělské půdě. Tento pokles je skutečně alarmující a v případě opylovačů již dokonce přímo

poškozuje samotnou zemědělskou produkci. Strategický plán navazující Společné zemědělské politiky 2023–2027 (SZP) na nedostatky dobíhajícího programového období reaguje a snaží se o kvalitativní změnu omezením plochy jedné plodiny, důrazem na ochranu půdy proti erozi atd. Cílem je udržitelné a konkurenceschopné zemědělství s přispěvkem k Zelené dohodě pro Evropu, strategii „Od zemědělce ke spotřebiteli“ a strategii v oblasti biodiverzity 2030 (Čámská 2018). Často vášnivé diskuse k výslednému nastavení stále probíhají. Uvidíme, do jaké míry nakonec zvítězí argumenty podporující dlouhodobě udržitelné hospodaření, nebo zda bude více kladen důraz na plošnou podporu odůvodňovanou zachováním aktuální konkurenceschopnosti velkých zemědělských podniků. Předběžná výše alokace Strategického plánu SZP (zahrnuje oba pilíře, tj. i přímé platby) na příští programové období činí přibližně 200 mld. Kč.

V tomto přehledu je třeba zmínit ještě Operační program Rybářství, který je zaměřen kromě podpory produkce a zpracování tuzemských ryb také na udržitelnost rybářského hospodaření a plánuje v nastávajícím programovém období i investice do akvakultury vč. obnovy a rekonstrukce rybníků. V tomto operačním programu je podporována také biodiverzita vodních organismů – je však reprezentována pouze plošnou podporou mimoprodukčních funkcí rybníků a podporou vysazování úhoře říčního. Bez realizace zprostřednění vodních toků vč. umožnění poproudové migrace (např. Masarykova zdymadla pod Střekovem /Marek, Musil 2020/), je však efektivita této podpory diskutabilní.

ZDROJE:

Čámská K. (2018): Kam by se mohla ubírat agroenvironmentální politika z pohledu ochrany přírody? *Ochrana přírody* 73 (4):18–22. AOPK ČR.

Dobrovský P., Pešout P., Vokasová L. (2009): Budoucnost dotačních programů. 64(2):7–10. AOPK ČR.

Limrová A. (2020): Prioritní osa 4 v cílové rovině programového období OPŽP 2014–2020. *Ochrana přírody* 75 (2):14–17. AOPK ČR.

Marek P., Musil J. (2018): Masarykovo zdymadlo Střekov – migrační bariéra i po roce 2020? *Ochrana přírody* 73 (4):10–13. AOPK ČR.

Pešout P. ed. (1998): Jak založit pozemkový spolek. ÚVR ČSOP Praha, 172 s.

Pešout P. (2008): Výkupy pozemků za účelem ochrany přírody do vlastnictví státu. *Ochrana přírody* 63 (3):27–28. AOPK ČR.

Pešout P., Hůlková J., Tomášková L. (2014): Deset let vyplácení újem za ztížení hospodaření. *Ochrana přírody* 69 (3):27–29. AOPK ČR.

Pešout P. (2020): Navrácení přírody do našeho života - strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030. *Ochrana přírody* 75 (4):44–48. AOPK ČR.

Pešout P., Porteš M., Černý Pixová K., Hendrychová M., Kříž P., Lacina D. (2021): Ekologická obnova hnědouhelných velkolomů. *Ochrana přírody* 76 (2):16–21. AOPK ČR.

Pešout P. (2021): Dohody o hospodaření, významný nástroj pro spolupráci s vlastníky a hospodáři v ochraně přírody. *Ochrana přírody* 76 (5):19–21. AOPK ČR.

Vogl Z. (2019): Aktualizace Konceptu zprůchodnění říční sítě České republiky. *Ochrana přírody* 74 (2):18–21. AOPK ČR.